

CZU 343.15

Metode și stiluri decizionale în activitatea juridică

Elena BOTNARI

doctor în drept, conferențiar universitar
Facultatea de Drept și Științe sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

***Abstract.** The article discusses the legal decision-making process through the prism of decision theory and the provisions of current legislation. The categories of legal decisions and the stages of elaboration of normative and individual legal decisions are elucidated. In particular, the following decision-making styles and methods of legal decision-making are explored: the logical method (analysis, synthesis, deduction, induction, abstraction), the analogy method, the expertise method, the modelling method, the scenario method. The demands made on the decision-maker and the ways of activating his or her thinking are also highlighted.*

***Keywords:** method, style, decision, decision-maker, legal, process, application, law, competent, stages.*

Procesul decizional este activitatea umană care are ca finalitate alegerea unei modalități de atingere a unui obiectiv. Procesul decizional este unul dintre tipurile de activitate managerială. Eficiența sistemului de management este determinată în mare măsură de calitatea deciziilor manageriale. Acest proces este cercetat cu precădere în științele economice și matematice, mai puțin la nivelul științelor juridice.

Problema luării deciziilor oportune și optime este deosebit de relevantă pentru activitățile din domeniul juridic, cele ce țin de elaborarea actelor normative, precum și cele determinate de aplicarea legislației. Funcțiile de pregătire și de luare a deciziilor juridice sunt cele mai responsabile și complexe, deoarece asumarea acestor decizii vizează direct drepturile și libertățile oamenilor și interesele statului.

Decizia juridică este actul juridic cu caracter normativ fie individual, ca expresie a voinței decidentului, elaborată de către organul competent/funcționarul în vederea realizării atribuțiilor și finalităților statului, care reglementează relații sociale de valoare fie soluționează anumite stări de fapt. Deciziile juridice se divizează, după caracterul prevederilor, în decizii juridice normative și individuale. Deciziile juridice cu caracter normativ rezultă din activitatea de legiferare și de normare a relațiilor sociale de către organul legislativ și organele administrației publice centrale și locale,

exprimă prevederi normative și sunt numite acte normative. Deciziile juridice cu caracter individual derivă din activitatea de aplicare a dreptului de către organele competente ale statului, exprimă soluții juridice de caz, fiind numite acte individual juridice sau acte de aplicare a dreptului [1, p. 207]. Pe lângă aceste categorii de decizii juridice, se pot distinge, de asemenea:

- După criteriul separației puterilor în stat: 1) decizii legislative; 2) decizii administrative; 3) decizii judecătorești;
- După competența decidentului: 1) decizii organizaționale, luate de decident în vederea realizării atribuțiilor funcționale; 2) decizii de apreciere, luate pe baza cunoștințelor, experienței de viață și profesionale dobândite de către decident;
- După conformitatea cu legislația în vigoare: 1) decizii legale; 2) decizii ilegale;
- După gradul de previziune a efectelor: 1) decizii luate în condiții de certitudine; 2) decizii luate în condiții de incertitudine (de risc);
- După modul de luare a deciziei și voința exteriorizată: 1) decizie unilaterală; 2) decizie colegială.
- După fundamentul obiectiv/subiectiv al deciziei: 1) decizii raționale, luate pe baza analizei obiective a informațiilor disponibile; 2) decizii intuitive, luate pe baza intuiției sau a stărilor interioare ale decidentului etc.

În domeniul juridic prevalează deciziile legale, organizaționale, raționale, luate în condiții de certitudine, elaborate de către toate organele puterii de stat. Deciziile raționale, spre deosebire de deciziile intuitive, sunt luate pe baza judecăților, cunoștințelor, experienței de viață, profesionale dobândite de decident, bazate pe conștiința juridică (ideologia juridică) a decidentului. Deciziile raționale se iau pe baza unei analize obiective a informațiilor disponibile, urmând succesiunea etapelor procesuale. În teoria generală a dreptului aceste etape sunt numite etape de elaborare a actelor normative, vizând deciziile juridice cu caracter normativ [1, p. 146 - 158] și etape de aplicare a dreptului de către organele competente ale statului, în cazul deciziilor juridice individuale [1, p. 203].

Procesul decizional juridic se realizează în următoarea consecutivitate a etapelor.

În primul rând, se pune un diagnostic al problemei, se evaluează dificultățile de rezolvare a acesteia și capacitățile de care dispune decidentul; se colectează, se sistematizează și se evaluează informațiile relevante. Ca etapă de elaborare a deciziei juridice normative constă în *efectuarea studiilor de cercetare în scopul fundamentării necesității sau lipsei acesteia*. Studii care se efectuează pentru cunoașterea temeinică a realităților social-economice ce urmează a fi reglementate și a cadrului normativ relevant [1, p. 148]. Ca etapă de elaborare a deciziilor juridice individuale de către agentul de aplicare a dreptului se exprimă în *stabilirea stării de fapt*.

În al doilea rând, are loc identificarea restricțiilor/constrângerilor care reduc posibilitățile de

luare a deciziilor. Restricțiile sunt acele reguli și condiții stabilite din exteriorul sistemului examinat sau impuse de caracteristicile lui organizatorice. Printre restricțiile obișnuite pentru problemele decizionale pot fi nominalizate: resursele materiale, financiare, de personal, de timp, informaționale, organizatorice etc. Pentru sistemele socio-economice este foarte important să se țină cont de constrângerile impuse de legile și actele normative pe care decidentul nu are posibilitate să le evite [2, p. 44 - 45].

În domeniul elaborării deciziilor cu caracter normativ condițiile se stabilesc expres în legislație. Potrivit art. 23, alin. (1), Legea nr. 100/2017, proiectele actelor normative sunt elaborate de către autoritățile publice abilitate, *conform programelor și planurilor aprobate în modul stabilit de lege*, precum și la solicitarea Parlamentului, a Președintelui R. Moldova, a Guvernului. Proiectele de acte normative sunt condiționate de consultarea publică, avizarea proiectului actului normativ de către autoritățile a căror competență are tangență directă sau indirectă cu obiectul de reglementare a proiectului actului normativ, efectuarea expertizelor (anticorupție, juridică, după caz, expertiza de compatibilitate cu legislația Uniunii Europene etc.) [3]. În domeniul aplicării dreptului de către organele competente ale statului, aceste restricții sunt identificate cu cerințele legale în vigoare, or această etapă se numește *stabilirea stării de drept* (încadrarea juridică a faptei, motivarea de drept a faptului).

În al treilea rând, se conturează soluțiile alternative (*elaborarea proiectelor decizionale*) care par a fi cele mai bune, se face o evaluare preliminară și se prognozează consecințele implementării acestora. La această etapă pot fi elaborate proiecte alternative a deciziei normative. Cu prilejul aplicării dreptului, se interpretează prevederile legale selectate de către organul competent, în vederea întemeierii legale adecvate a proiectului decizional pe marginea cauzei examinate. Aceasta este etapa de pre-decizie, după care se face alegerea finală a unei alternative. În mod special, alegerea alternativei vizează aplicarea sancțiunilor alternative de către organul judecătoresc, prevăzute de legiuitor în sancțiunile normelor juridice penale, contravenționale etc. Deoarece alegerea soluției este adeseori dificilă, decidentul trebuie să fie determinat să ia cea mai echitabilă și justă, dar nu cea mai bună, decizie în situația respectivă. Deciziile juridice se iau în limitele cadrului legal în vigoare de către decidenții competenți, evaluându-se plenar premisele elaborării deciziei normative, toate circumstanțele cauzei, împrejurările de fapt, în cazul emiterii deciziei juridice individuale.

În cele din urmă, demarează etapa de *adoptare/emitere a deciziei de către organul competent*, sub forma unui act juridic cu caracter normativ sau individual, care determină valoarea și destinatarii deciziei. Pentru a fi eficientă, la următoarea etapă succesivă, decizia trebuie să fie adusă la cunoștința subiecților vizați, numită și *publicarea actului juridic, notificarea, comunicarea actului decizional*.

Etapa posterioară implicită este *executarea* (implementarea, punerea în aplicare) *deciziei*

juridice. Imediat ce decizia este pusă în aplicare, se obține un feedback, se activează sistemul de monitorizare și control al punerii în aplicare a acesteia, se evaluează consecințele acesteia și se compară rezultatele cu cele preconizate. Feedback-ul permite ajustarea în timp util a deciziei implementate, pentru a reduce cât mai mult posibil efectele negative ale acesteia.

Aceasta este ordinea în care sunt luate multe decizii juridice, de exemplu, de către un ofițer de urmărire penală, începând cu etapa de inițiere a unui caz penal până la punerea sub învinuire și trimiterea ulterioară a cazului în instanță. Decizii similare sunt luate în litigiile de drept civil aflate pe rolul instanțelor judecătorești.

De remarcat, dezavantajul deciziilor raționale constă în faptul că decidentul se concentrează exclusiv pe rațiune, cunoștințele sale, experiența anterioară, altfel zis pe ideologia juridică profesională. Însă, datorită excesului de raționare, este posibil ca decidentul să ignoreze intima lui convingere, aprecierile subiective („vocea interioară”) privind problema și soluțiile optime, prin urmare, să rateze noi alternative asociate cu acestea. Un decident care are încredere exagerată în judecata și experiența sa poate, conștient sau chiar inconștient, atunci când ia o decizie, să nu reușească să profite de noile informații care îi sunt disponibile. Această abordare a procesului de luare a deciziilor este unul dintre motivele erorilor juridice și judiciare, în special.

Subiectul necesar în procesul decizional juridic este organul competent al statului în persoana funcționarului decident. Față de decident se înaintează un cumul de exigențe: - profesionalism; - legalitate; - integritate; - intelect dezvoltat; - spirit analitic; - predictabilitate; - echilibru emoțional; - atitudine respectuoasă față de oameni etc. Personalitatea decidentului este influențată de un ansamblu de factori psihologici: - personalitatea decidentului și particularitățile sale psihologice; - calitățile personale ale decidentului; - experiența, cunoștințele, nivelul de competență profesională, orientările valorice, atitudinile, motivația decidentului.

Stilul decizional este condiționat de stilul de conducere al unui manager ca mod obișnuit de a se comporta cu subordonații săi pentru a-i influența sau a-i determina să acționeze. Stilul de conducere și stilul decizional denotă caracteristicile personale ale managerului/decidentului, înțelegerea subiectivă a sistemului de management al unității fie a organului puterii de stat și locului său în asigurarea performanței eficiente a subordonaților.

Factorii care determină stilul de conducere a decidentului în raport cu subordonații sunt:

1) particularitățile personale ale șefului ca decident (concepția personală de management; orientările valorice; pregătirea managerială; poziția profesională și de serviciu; rolurile manageriale etc.); 2) particularitățile obiectelor managementului (subordonații și echipele profesionale); 3) factorii sistemici și organizatorici sau manageriali (exemplul stilului de lucru al unui superior; gradul de libertate organizațională a managerului în exercitarea atribuțiilor sale; sistemul de delegare a

atribuțiilor existent în unitate; normele manageriale și regulile de conduită; procedurile manageriale existente pentru luarea deciziilor și circuitul documentelor etc.).

Stilul de conducere (autoritar, democratic, liberal) are un impact semnificativ asupra procedurii de luare a deciziilor. De exemplu, conducătorul unui organ de aplicare a dreptului care aderă la un stil de conducere autoritar, își bazează deciziile în primul rând pe propria opinie, pe viziunea sa asupra situației problematice și pe modalitățile de soluționare a acesteia. Aceste decizii sunt de obicei sub formă de ordine, dispoziții, ordonanțe, încheieri, decizii etc. care trebuie executate necondiționat de către subordonați. Este un stil tipic de conducere în sistemul organelor puterii de stat, identificat cu metoda imperativă de reglementare a relațiilor sociale. Însă excesul de imperative are un impact negativ asupra subordonaților, limitându-le autonomia de voință și creativitatea, fiind un impediment pentru o reflecție independentă.

Stilul democratic de conducere la etapa de luare a deciziilor permite discutarea colegială a alternativelor posibile, a celei mai bune modalități de atingere a obiectivelor, decidentul ia în considerare opiniile personalului la elaborarea soluțiilor. Un stil liberal de luare a deciziilor este caracterizat de un comportament pasiv al managerului, de distanțarea acestuia de acest proces, cu o cedare efectivă a funcțiilor de conducere unui lider informal.

Metodele de luare a deciziilor sunt modalități specifice de rezolvare a unei probleme de către decident. Metodele de luare a deciziilor juridice sunt operațiuni intelectuale concentrate ale decidentului în procesul de reglementare juridică a relațiilor sociale sau de soluționare juridică a unei stări de fapt. Metodele de luare a deciziilor pot varia în funcție de tipul de problemă sau de problema care trebuie rezolvată. În teoria deciziilor problemele sunt clasificate, de regulă [2, p. 26; 6, p. 173 - 176], după cum urmează:

- probleme - *standard* care au o structură clară, relații cauză - efect, analogii;
- probleme *bine structurate*, care pot fi împărțite în subprobleme, pentru fiecare dintre acestea existând, de obicei, un set de soluții (de exemplu, pentru soluționarea problemelor juridice standard și a celor bine structurate, există soluții standard, în situații tipice, prevăzute în actele normative de drept material și drept procesual și care reglementează în mod clar și explicit, etapizat, secvența de analiză a situațiilor și de rezolvare a problemelor);
- probleme *slab structurate*, în care direcțiile de soluționare și relațiile cauză - efect sunt departe de a fi clare (de exemplu, activitatea unui ofițer de urmărire penală, a unui avocat în situații vagi, problematice, care îl încurajează să caute în mod activ o varietate de informații, să evalueze posibilele consecințe ale deciziilor luate, ghidându-se de experiența sa profesională, cunoștințele, intuiția sa);
- probleme *nestructurate*, care, de obicei, nu au analogii, relațiile cauză - efect nu sunt complet clare, iar metodele de soluționare nu sunt definite. De exemplu, intervenția și combaterea

consecințelor situațiilor de urgență cu caracter natural.

În procesul decizional se utilizează un ansamblu de metode solicitate la diferite etape. În teoria deciziilor toate metodele de luare a deciziilor se divizează în două grupuri: formalizate (matematice) și neformalizate (euristice) [4, p. 38].

Metodele formalizate, bazate pe rezultate cantitative de calcul, sunt utilizate în rezolvarea problemelor bine structurate și, parțial, slab structurate pentru a evalua opțiunile de decizie, a selecta și a justifica cea mai bună opțiune. Metodele neformalizate sunt utilizate în probleme complexe slab structurate și nestructurate pentru a genera opțiuni de soluționare, a le analiza și evalua, a selecta și a justifica cea mai bună soluție. Metodele formalizate utilizate pentru justificarea și selectarea soluțiilor optime includ: - modele și metode economico-matematice care formalizează interrelațiile dintre procese și fenomene; - analiza de sistem care permite dezvăluirea interacțiunilor dintre părțile constitutive ale sistemelor și strategia lor de dezvoltare; - evaluări și judecăți de specialitate care permit specialiștilor calificați să aprecieze semnificația fenomenelor, factorilor, previziunile de dezvoltare a sistemelor, raportul dintre factorii deterministici și probabilistici. Metodele matematice (de cercetare operațională) sunt împărțite în următoarele grupuri: analitică, statistică, programare matematică, teoria jocurilor [4, p. 39; 47 - 52].

Metoda logică este utilizată constant în procesul de luare a deciziilor juridice prin formele specifice de gândire: analiză și sinteză, inducție și deducție, analogie, abstractizare și concretizare.

Analiza este o metodă logică operațională de descompunere a întregului în elemente separate și de examinare a fiecăruia dintre ele. De exemplu, în procesul de elaborare a unei decizii juridice individuale, starea de fapt și starea de drept sunt supuse analizei. Analiza este indisolubil legată de sinteză (combinarea tuturor datelor obținute în urma analizei). Sarcina sintezei este de a reproduce mental principalele conexiuni dintre elementele situației/stării. Sinteza face posibilă descoperirea esenței proceselor și stărilor, stabilirea unor relații cauză - efect în cadrul acestora, de exemplu, stabilirea cauzei - efect între fapta ilicită săvârșită și prejudiciul cauzat, precum și prezicerea evoluției lor. Analizând situația/starea, examinând elementele analizate, trebuie de sintetizat imediat și de stabilit existența unor legături între aceste elemente. Fiecare verigă a analizei este legată în mod inseparabil de sinteză și, invers, sinteza dă naștere la o analiză ulterioară. Numai în acest caz, apar condițiile pentru evaluarea corectă a situației/stării și pentru a prevedea dinamica ei în viitor. Important să se evalueze elementele esențiale care sunt decisive pentru acțiune, de exemplu, în procesul penal vor fi evaluate doar probele pertinente și concludente în raport cu starea de fapt. Prin urmare, nu trebuie analizate toate datele, ci doar cele care sunt esențiale în contextul specific, totuși, se întâmplă adesea ca un factor aparent neimportant să fie de fapt decisiv. În evaluarea procesului/stării, este necesar să se determine mai întâi care dintre elementele sale sunt primare,

esențiale, care sunt secundare și care nu influențează deloc procesul. Analiza și sinteza sunt strâns legate de inducție și deducție.

Inducția este mișcarea gândirii de la particular la general, de la o serie de fapte la o legitate. Deducția, dimpotrivă, merge de la general la particular, de la legitate la manifestările sale individuale. Metoda inductivă este utilizată implicit, atunci când este posibil să se tragă concluzii generale pe baza unui fapt particular, să se facă legături între fenomene separate și o legitate. Deducția, pornind de la general la particular, permite, pe baza legilor cunoscute, să se treacă la predicția manifestărilor sale particulare. Metoda inducției este inseparabilă de deducție, așa cum analiza este inseparabilă de sinteză. În timp ce inducția determină, pornind de la fapte individuale, ce lege se manifestă în condiții date, deducția rezolvă problema opusă: cum se poate manifesta o lege în condiții specifice date. Deducția, de regulă, este folosită atunci când se trag concluzii. Concluziile în procesul de aplicare a dreptului se configurează la etapa cercetării stării de fapt și încadrării juridice a faptei, emiterii actului de aplicare a dreptului într-un final.

Din aparatul metodologic al logicii formale face parte abstractizarea ca studiere a unei probleme separat de totalitatea altor factori. În procesul decizional juridic abstractizarea, fără concretizare, nu poate oferi o soluție practică, deoarece distanțează starea de drept de starea de fapt. Analogia este metoda logică care se bazează pe asemănarea a două fenomene dintr-un mediu/sistem, care se aseamănă în alte medii/sisteme. Atunci când decidentul recurge la analogie, este necesar să apeleze la experiența socială și personală, la legile generale și la observații. O analogie oferă o presupunere inițială cu privire la posibila dezvoltare a procesului, care, fiind ulterior verificată cu ajutorul altor metode logice, contribuie la elaborarea deciziei corecte.

În procesul aplicării dreptului organul competent poate constata o lacună în legislație pe care va fi ținut să o depășească, apelând la metoda analogiei. În limbajul juridic procedeele sunt numite *analogia legis* și *analogia iuris*. Analogia legii (*analogia legis*) este procedeul logic utilizat de organul de aplicare a dreptului într-un caz cercetat, care își întemeiază decizia juridică pe o normă juridică asemănătoare (analoagă), în lipsa celei necesare. Analogia dreptului (*analogia iuris*), intervine în caz de imposibilitate de aplicare a analogiei legii, în absența normei juridice necesare, cât și a normei juridice asemănătoare, organul de aplicare a dreptului apelează la principiile dreptului în vederea întemeierii deciziei juridice. În actul de aplicare, în partea de motivare de drept, decidentul va justifica necesitatea utilizării *analogia iuris*, va numi și enunța principiul dreptului. Aplicarea analogiei legii este prohibită în dreptul penal și dreptul contravențional, ramuri de drept întemeiate pe principiul legalității faptelor [1, p. 213 - 214].

În procesul decizional juridic este important să se stabilească relații de cauzalitate între elementele stării de fapt (de exemplu, faptă ilicită și prejudiciu) în vederea elaborării deciziei juridice.

Cauzalitatea este forma universală de relații obiective între fenomene și procese ale realității. Descoperirea legăturii cauzale între fapta ilicită săvârșită (cauza) și prejudiciul constat (efectul) este o sarcină dificilă a organelor competente de examinarea cauzei penale, dar și o condiție necesară de tragere la răspundere juridică a făptuitorului. Dificultatea rezidă în faptul că același efect poate fi provocat de cauze diferite care acționează separat, ceea ce responsabilizează enorm organele de urmărire penală.

Metoda de modelare este axată pe o reprezentare a unui obiect, sistem, idei sub o formă care diferă de fenomenul studiat, dar care reproduce anumite proprietăți esențiale ale sistemului original. Prin modelare vom înțelege studierea obiectului supus cercetării prin studierea modelului. Prin model, un obiect ajutător, în multe cazuri special construit, pentru a ușura cercetarea și obținerea de noi cunoștințe despre obiectul original, care poate fi un fenomen, sistem, proces sau problemă [2, p. 61]. Principiul similitudinii parțiale (omomorfism) stă la baza construirii modelelor. Se crede că crearea unui model ne permite să luăm decizii obiective în situații complexe pentru o simplă evaluare a alternativelor de tip cauză - efect. Modelarea imaginară sau ideală se bazează pe o legătură imaginară între model și obiect. Convențional modelarea ideală poate fi împărțită în două grupe: modelarea formalizată și modelarea intuitivă. Orice raționament care nu folosește modele formalizate și se bazează numai pe experiența și intuiția cercetătorului poate fi considerat ca o modelare intuitivă [2, p. 61 - 62]. Metoda modelării o recunoaștem în domeniul juridic sub forma precedentelor juridice/judiciare, reconstituirii faptei, experimentului în procedura de urmărire penală, prezentarea spre recunoaștere a persoanelor și a obiectelor [5].

Metoda expertizei este metoda care îi permite agentului de aplicare a dreptului (organ de urmărire penală, procuror, instanță de judecată) să consulte diverși specialiști (de exemplu: contabili, psihiatri, medici legiști, psihologi etc.), prin dispunerea expertizei judiciare [5], conform normelor procesuale, și să ia în considerare opiniile acestora în procesul de elaborare a deciziei juridice individuale. Așa cum se precizează în teoria deciziilor [2, p. 97], expertul este un specialist cu calificare înaltă în domeniu, care are cunoștințele necesare, experiență și rezultate pozitive în activitatea practică, capacitatea și dorința ce îi permite pregătirea procesului informațional de luare a deciziilor. În sarcinile expertului se includ, în particular evaluarea și analiza modului de funcționare a obiectului, elucidarea cauzelor și propunerea unor căi de a le aduce la un regim dorit de funcționare. Expertiza judiciară se efectuează conform prevederilor art. 142 - 153, Cod de procedură penală R. Moldova, de către expertul judiciar înscris în Registrul de stat al experților judiciari [5]. Legiuitorul reglementează expres obligativitatea metodei expertizei judiciare în cauzele penale în art. 143, Cod de procedură penală a R. Moldova [5]. Elaborarea decizilor juridice normative pretinde efectuarea expertizelor economică, financiară, științifică, ecologică, anticorupție, juridică, de compatibilitate cu

legislația Uniunii Europene sau a altei expertize prevăzute de legislație, în funcție de tipul raporturilor sociale reglementate de actul normativ [3].

Metoda scenariilor este una dintre metodele de pronostic care permite identificarea tendințelor probabile ale proceselor și a posibilelor consecințe ale deciziilor, pentru a alege cea mai potrivită alternativă de gestionare. Un scenariu este înțeles ca o imagine ipotetică a dezvoltării secvențiale în timp și spațiu a proceselor, reprezentând evoluția obiectului controlat în secțiunea de interes pentru cercetător. Un scenariu este o evaluare relativă, condiționată, a posibilei evoluții a sistemului, deoarece este întotdeauna construit pe baza unor ipoteze privind condițiile viitoare de dezvoltare. Metoda scenariilor de luare a deciziilor prevede opțiuni multiple, adică dezvoltarea mai multor alternative pentru o posibilă evoluție a situației, a căror examinare permite identificarea situațiilor critice pentru luarea deciziilor, precum și stabilirea consecințelor posibile ale soluțiilor propuse pentru a le compara și a alege pe cea mai eficientă [4, p. 74 - 75] De exemplu, în domeniul procesual-penal metoda scenariilor se regăsește în ipotezele construite de către organul competent care cercetează fapta penală. În domeniul gestionării situațiilor de urgență, metoda scenariilor se identifică cu dispozițiile derogatorii ale Comisiei pentru Situații Excepționale.

Metoda arborelui de decizie este cunoscută pe larg în științele economice. Această metodă este o reprezentare schematică a procesului de luare a deciziilor pas cu pas, urmată de o evaluare a impactului rezultatelor posibile ale acestuia asupra deciziilor ulterioare [4, p. 75 - 76]. Arborele decizional poate fi utilizat în activitatea procesual-penală, atunci când, de exemplu, se planifică un interogatoriu complex, în care persoanei interogate i se prezintă o anumită formă de probe.

Având acces la diverse metode de luare a deciziilor, decidentul urmează să-și stimuleze activitatea de gândire constant. Modalități recomandabile sunt:

1) *Stimularea motivelor de activitate a gândirii.* În orice activitate, pentru a atinge obiectivul trebuie să existe o dorință puternică, o conștientizare clară și o actualizare a necesității de a-l atinge. Conștientizarea faptului că obiectivul nu poate fi atins fără activarea gândirii, că sarcina stabilită de subiect trebuie rezolvată, este un stimulent important pentru procesul de gândire. De exemplu, după ce preia un caz penal complex, un ofițer de urmărire penală cu atitudinea sa emoțional-volitivă trebuie să-și formeze o atitudine mentală certă de a descoperi infracțiunea. Ajunsă apoi în conștiința sa juridică, această atitudine devine un stimul important, un motiv puternic, un fel de dominantă a activității de gândire care vizează soluționarea cauzei.

2) *Implicarea activă în activitatea de cercetare.* Unui ofițer de urmărire penală începător, care a primit materialele unui caz penal complex, i se poate recomanda să se implice activ în investigație și să nu amâne cazul chiar și sub cele mai plauzibile pretexte „pentru mai târziu”. Este oportun să se recurgă la acțiuni de cercetare, indiferent cât de mult timp ar fi necesar. După aceasta, vor apărea

treptat primele succese, detalii noi și se va configura tabloul faptei cercetate. Aceste realizări îi vor aduce satisfacție profesională, devenind un factor pozitiv care-i activează gândirea.

3) *Verbalizarea proceselor de gândire în combinație cu ordonarea informațiilor.* Adeseori, verbalizarea, schimbul de opinii cu colegii cu privire la starea cercetată, configurează problema, dezvăluie contradicțiile ascunse și cunoștințele insuficiente despre aceasta. Clasificarea și sistematizarea informațiilor obținute contribuie, de asemenea, la stimularea gândirii.

4) *Stimularea în grup a proceselor de gândire.* De regulă, un ofițer de urmărire penală investighează independent un caz penal, totuși, în cazurile complicate, când ancheta este în impas, este recomandabil să se transfere cazul unui alt lucrător, mai experimentat.

Așadar, luarea deciziilor este un proces psihologic complex în care construcțiile logice sunt adesea o reflectare pur exterioară a unor fenomene psihice mai profunde, ascunse nu numai observației exterioare, ci și decidentului însuși, care influențează alegerea anumitor stiluri, tehnici și metode de luare a deciziilor, relevante domeniului de elaborare și de aplicare a dreptului.

Bibliografie:

1. Botnari E. *Teoria generală a dreptului*: Note de curs. - Ediția a II-a, revizuită și adăugită. – Bălți: S. n., Tipografia din Bălți, 2021. 246 p.
2. Gaidric C. *Abordări sistemice în luarea deciziilor* (suport de curs). - Chișinău, 2017. 156 p.
3. Legea Nr. 100 din 22.12.2017 *cu privire la actele normative* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 7-17, 12.01.2018.
4. Демин Г. А. *Методы принятия управленческих решений*: учеб. пособие. Перм. гос. нац. исслед. ун-т. – Пермь, 2019. 88 с.
5. *Codul de procedură penală a Republicii Moldova*, Cod Nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251, art. 699.
6. Колпаков В. М. *Теория и практика принятия управленческих решений*: Учеб. пособие. - 2-е изд., перераб. и доп. - Киев, 2004. 504 с.